

TA'LIMDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV VA UNING AHAMIYATI

Dilshoda To'rabekova Kunishovna

Jizzax viloyati G'allaorol tumani 44-umumta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot (91)625-75-01

Annotatsiya: Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv deganda o'quvchilarni ta'lim muassasida egallagan bilimlari orqali kundalik hayotda duch kelinadigan tanish yoki notanish vaziyatlarda foydalanishga tayyorlashdir. Mustaqillik yillarida yurtboshimiz rahnamolikilarida ta'lim tarbiya sifati va samaradorligini zamon talablari darajasiga ko'tarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Buning uchun davlat umummilliy dasturlari asosida barcha sharoitlar yaratildi. Bugungi kunda ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarining tez sur'atlarida jadallik bilan rivojlanishi ta'lim tizimi xodimlaridan ta'lim tarbiya sifatini mazmun jihatidan yangi bosqichga ko'tarishni talab etib, har bir tizim xodimi, ayniqsa o'qituvchilar zimmasiga yanada yuksak mas'uliyatli vazifalarni yuklaydi.

Kalit so'zlar: Ta'lim, kommunikativ kompetentlilik, kompetensiyaviy yondashuv, axborot texnologiyalari, uzluksiz ta'lim, ona tili o'qish metodikasi, muammoli vaziyatlar.

Ta'lim-tarbiya tizimining bugungi kundagi asosiy vazifasi o'quvchilarni vatanimizni sevadigan, o'z bilimi va iste'dodiga suyanadigan hamda mustaqil ravishda zamonaviy axborot kommunikatsiya-texnologiyalaridan foydalangan holda bilim oladigan qilib tarbiyalashdan iborat. Mazkur vazifalar esa samarali darslar orqali amalga oshiriladi. Samarali dars o'qituvchining umumiy tayyorgarligi orqali, umumiy tayyorgarlik esa uzluksiz uzviylik tamoyiliga asoslanadi. Hozirgi zamon talablaridan kelib chiqib ta'lim mazmuni samaradorligini oshirish o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish maqsadida Yevropaning rivojlangan mamlakatlari hamda mamlakatimizda chet tillar bo'yicha uzluksiz ta'lim tizimining davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarini ishlab chiqish tajribasiga asoslangan holda, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan umumta'lim fanlari bo'yicha uzluksiz ta'limning davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari loyihalari tayyorlandi. O'qituvchining o'z fanidan o'quvchilarda shakillantiradigan ko'nikma va malakalarining nimalardan iboratligi, unga qo'yilgan davlat talablari, bunga erishishning maqbul yo'llari va uslublarini hamda uning asosi, tartibga soluvchi mezonlarini bilishi o'quv-tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etishning eng muhim omilidir. Bugungi o'qituvchi qo'lida olib yurgan asosiy ish quroli hisoblangan taqvim mavzu reja va darslikning mazmunini chuqur anglay bilishi juda muhim.[1]

Buning uchun, albatta, hozirgi zamon o'qituvchisidan kompetensiyaviy yondashuv talab etiladi. Ma'lumki, shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillaridan biri o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malaka bilan birga hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish hisoblanadi. Avvalo kompetensiya so'zining ma'nosini bilib olsak: bu so'z lotincha (competere)dan olingan bo'lib, "layoqatli, munosib bo'lmoq" degan ma'nolarni anglatadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ona tili ta'limining asosiy vazifasi o'quvchilarda nutqiy ko'nikmalarni hosil qilish, ularni o'z fikrini mantiqan izchil va usluban savodli qilib bayon etishga o'rgatishdan iboratdir. Bu esa, o'z navbatida, ona tili va adabiyot fani o'qituvchilarining zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.[2]

Ona tili darsalarida o'qituvchi ko'proq o'quvchi faoliyati bilan bog'liq metodlarga murojaat qiladi. Chunki o'quv materiallarini tushuntirib berish yoki o'quvchi duch keladigan tushuncha ta'rif va qoidalar atrofida suhbat o'tkazish bilan o'rgatib bo'lmaydi. [3]

Ona tili va adabiyot fan mashg'ulotlarida o'quvchi ta'lim jarayoning sub'ekti, ya'ni faol ishlovchisiga aylanib har bir o'quv topshirig'ini aqliy faoliyat "chig'irig'i" dan o'tkazgan taqdirdagina mavzuni o'zlashtirish jarayoni ancha oson kechadi va dars mashg'ulotlarining samaradorligi ta'minlanadi. O'qitishning amaliy metodlariga tayangan o'qituvchi o'quv topshiriqlarini bajarish jarayonida o'quvchining faolligini to'g'ri uyushtira oladi va uning muvaffaqiyatli kechishini ta'minlaydi. O'qituvchi faoliyati bilan bog'liq metodlarning eng samaralisi muammoli o'qitishdir. Taniqli rus olimi I.Qudryashev muammoli ta'lim xususida shunday degan edi: "...muammoli ta'lim o'quvchilarning ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirgan holda bilimlarini faol o'zlashtirishini nazarda tutadi" Shuni aytib o'tish joizki, muammoli ta'lim o'quvchilarni faollikka undab, tafakkurini yukasaltiradi. Muammoli vaziyat esa muayyan pedagogik vositalar asosida tashkil etiladigan o'ziga xos sharoitni yuzaga keltiradi. Muammoli vaziyatning mohiyati shuki, u o'quvchi biladigan ma'lumotlar bilan yangi faktlar, hodisalar o'rtasida muayyan qaror qabul qilishning qiyinchiliklari oqibatida kelib chiqadigan holat, vaziyatdir. Ushbu muammolarning kelib chiqish sabablarini, yechimini topishga undaydi.

Shuningdek, yangi nashrdagi ona tili darsliklarida o'quvchilarni xalqaro ta'lim standartlariga mos talablar bilan o'qitish ko'zda tutilganligi, o'qish savodxonligi, tabiiy fanlar, matematika, o'qib tushunish va tinglab tushunish integratsiyalangan holda o'qitilishi nazarda tutilganligi ham o'quvchilarning kompetensiyaviy shakllantirishga qaratilganligining isbotidir. Kengroq tahlil qiladigan bo'lsak, fanlararo aloqaning bevosita har bir mavzu doirasiga kiritilishi va o'quvchining kreativ fikrlashi kengaytirilishi yuzasidan amaliy va nazariy yondashuvlar kompetensiyaviy rivojlanishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'rganiladigan har bir mavzu o'quvchilardan tovushlar so'zlar va gaplarni qiyoslash shu asosda umumlashmalar hosil qilishni talab etadi. Bu hol o'z-o'zidan ravshanki, muammoli vaziyatni yuzaga keltiradi. O'quvchilarda, "Nima uchun?" degan savolga javob izlashga ehtiyoj tug'iladi. Masalan, "Yordamchi so'z turkumlari" mavzusi o'rganilayotganda o'quvchi bog'lovchi, ko'makchi, yuklamani ajrata olishi, ular qatnashuvida gaplar hosil qilishi talab etiladi. O'quvchilar bu topshiriqlarni bajarish asosida umumlashma hosil qiladilar.[4]

O'qituvchi dars mashg'ulotini muammoli savolni o'rtaga tashlash bilan boshlaydi. Masalan:

1. Bog'lovchi va ko'makchi o'rtasidagi farqni tushuntiring?
2. Bog'lovchilar ko'makchi vazifasida kela oladimi?

Ona tili va adabiyot fanini mukammal o'qitish o'quvchilar nutq ma'daniyatini oshishida keng imkoniyat yaratadi. Ular o'qituvchi rahbarligida tabiat hodisalarini, kishilarning mehnat faoliyatlarini kuzatadilar, o'rtoqlari bilan fikr almashadilar. O'qituvchi va boshqalarning adabiy til me'yorlari asosidagi nutqlarini eshitadilar, kitob o'qiydilar, o'zlari matn tuzadilar. Matn yaratish ham o'quvchi uchun muammo sanaladi. Bunga yechim berishning eng samarali yo'llaridan biri o'quvchilarga savollar berib, ularga javob topishni talab qilishdir. Ba'zi o'qituvchilar ona tili o'qitishning asosini grammatik qoida yodlatish va mashq yozdirishdan iborat deb tushunadilar. Shuning uchun ular asosan darslik materiallariga tayanib qolishadi. Agar grammatik qoidalar o'quvchilar tomonidan ko'r-ko'rona yodlab olinsa, nutq jarayonida o'rganilgan manbalardan o'rinli foydalanishga e'tibor berilmaydi. Ona tili va adabiyot darslarida turli xil o'yinlardan, topshiriqlardan, bellashuvlardan foydalanilsa o'quvchining muammoli vaziyatdan tez va oson chiqib ketishga sharoit yaratiladi. Bunda faqat o'qituvchidan ijodkorlik hamda bilim talab qilinadi.[5]

Xulosa:

Demak, kompetentlik deganda shaxsning bilim, ko'nikma va tajribalari, ijtimoiy professional mavqeyiga haqiqiy mosligi va o'ziga tegishli vazifalarni bajarish muammolarni hal qilishga qodirligi tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipov O'.Q. Oliy pedagogik ta'lim tizimida umummehnat va kasbiy ko'nikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari / Monografiya. - T.: Fan, 2004. B -73-80.[1]
2. Azixodjaeva N.N. O'qituvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. - T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2000. - 52 b.[2]
3. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. - Toshkent, 2015. - 120 bet. 75[3]
4. Zimnyaya I.A. Klyuchevie kompetensii - novaya paradigma re-zultata obrazovaniya // Visshee obrazovanie segodny[4]
5. www.ziyonet.com [5]